

Jakub Ignacy Waga (ur. 25 lipca 1800 w Grabowie¹, zm. 23 lutego 1872 w Łomży²) – polski przyrodnik i botanik

Życiorys

Urodził się w Grabowie koło Łomży, w majątku dziedzicznym Wagów, był szóstym synem z drugiego małżeństwa Bernarda skarbnika ziemi wiskiej³ z Agatą z Gutowskich (miał siedmioro braci oraz 3 przyrodnie siostry).

Naukę pobierał w kolegiach pijarskich w Szczuczynie i Łomży oraz w szkole wojewódzkiej w Warszawie. Po maturze został przyjęty na wydział filozoficzny w oddziale nauk przyrodniczych Uniwersytetu Warszawskiego, który ukończył 22 lutego 1825 r. ze stopniem magistra, na podstawie rozprawy dotyczącej wszystkich wzorowych żyjących gatunków w Polsce z gromady zwierząt *Crustaea*, należących do rzędu *Entomostraca*⁴.

Po ukończeniu nauk uniwersyteckich został nauczycielem w warszawskiej szkole księży pijarów, następnie przeniesiony kolejno do Radomia i Szczuczyna. W 1828 roku osiadł

¹ Anex małżeński, parafia Łomża z 1833 roku do aktu nr 36 – AUGrabowo 1800, Archiwum Diecezjalne w Łomży (dalej: ADŁ), z. IV/A Aneksa małżeńskie, parafia Łomża, sygn. 17.

² AZŁomża 42/1872, *Unikat zmarłych parafii Rz.-Kat. Łomżyńskiej 1871-1876*, Archiwum łomżyńskiej parafii katedralnej.

³ Rkps 8351 z lat 1703-1794 znajdujący się w Tekach Pawińskiego, przechowywanych w Bibliotece Polskiej Akademii Umiejętności i Polskiej Akademii Nauk w Krakowie. Sejmik z dn. 4 września 1788 r. [<http://wirtualnie.lomza.pl/wirtualnie/2021/02/21/akta-sejmikowe-lomzynskie-i-wiskie/>]

⁴Henry Załęski, *Jakub Waga*, [w:] *Tygodnik Ilustrowany*, t. IX, nr 224, Warszawa 13 kwietnia 1872 r., s. 189–190. [<https://bcul.lib.uni.lodz.pl/dlibra/publication/1560/edition/1216/content>].

na stałe w Łomży, gdzie został nauczycielem gimnazjum⁵. J. Waga nauczał kilku przedmiotów, m. in: języka polskiego, geografii, historii powszechnej i Polski. W opinii ucznia, Juliana Borzyna Jakub Waga to *mąż bardzo uczony, sławny przyrodnik, a szczególnie botanik*⁶.

W 1833 r. wziął ślub w Kornelią z Romanów, córką Ignacego i Cecylii z Sokołowskich, „*stanu szlacheckiego i Sędziostwo Trybunału Cywilnego pierwszej Instancji Województwa Augustowskiego*”.⁷ Miał dwójkę dzieci: Cecylię Antoninę (ur. 1834, zm. 1837⁸) oraz Władysława (ur. 1836, poeta, powstaniec z 1863 r., zm. 1865 w Pizie⁹). W 1854 r. został inspektorem gimnazjum łomżyńskiego, a w 1862 r. przeszedł na emeryturę¹⁰. Zmarł w 1872 r. w Łomży. W „Tygodniku Illustrowanym” Henryk Załęski tak opisuje pogrzeb:

*Zmarł w 72 roku życia d. 23 lutego, mając przeszło lat 40 literackiego zawodu, służby zaś publicznej 37. Wyprawdzenie zwłok ś.p. Jakuba Wagi odbyło się 25 lutego. Trumnę z domu do kościoła nieśli nauczyciele szkół; nazajutrz zaś, po żałobnem nabożeństwie, przyjaciele na swych barkach ponieśli ją dalej aż na cmentarz. Ziemia przyjęła w swe łono pożytecznego i zacnego pracownika*¹¹.

Działalność

Jakub Waga podejmował wiele inicjatyw badawczych związanych z poznawaniem lokalnych gatunków roślin. W 1829 r. ukazał się jego pierwszy artykuł naukowy pt. *Uwagi dotyczące się*

⁵Edward Strumpf, *Jakób Waga (Z powodu setnej rocznicy urodzin)*, [w:] *Wszechświat*. Tygodnik popularny, poświęcony naukom przyrodniczym, t. XIX, nr 44, Warszawa 4 listopada 1900 r., s. 689–692. [<https://polona.pl/item/wszechswiat-tygodnik-popularny-poswiecony-naukom-przyrodniczym-t-19-nr-44-4.NDI2OTkzMjk/0/#info:metadata>], J. Mowszowicz, *Jakub Waga jako botanik*, [w:] *Rodzina Wagów w kulturze polskiej*, red. W. Grębecka, Warszawa 1974, s. 63–76.

⁶Julian Borzym, *Pamiętnik podlaskiego szlachcica*, Łomża 2018, s. 73.

⁷AMŁomża 36/1833, *Księga Matżeństwa poczynająca się z dniem pierwszym Stycznia 1826 Parafii Łomżyńskiej [do 1835 roku]*, Archiwum Państwowe w Białymstoku Oddział w Łomży (dalej: APŁ), z. 514, sygn. 67.

⁸AUŁomża 189/1834, *Księga aktów urodzonych od roku 1834 do 1838 roku Łomża*, ADŁ, z. IV, sygn. 1780 oraz AZŁomża 4/1837, *Volumen III Akt Zejścia od roku 1836 [do 1842 roku, parafia Łomża]*, ADŁ, z. IV, sygn. 1805.

⁹AUŁomża 222/1836, *Księga aktów urodzonych od roku 1834 do 1838 roku Łomża*, ADŁ, z. IV, sygn. 1780, J. Wiśniewski, *Ród Wagów [w:] Rodzina Wagów w kulturze polskiej*, red. W. Grębecka, Warszawa 1974, s. 7–15; poezja: AGAD, z. 532 Szef Administracji przy Generał-Gubernatorstwie Warszawskim, sygn. 071.

¹⁰Edward Strumpf, *Jakób Waga (Z powodu setnej rocznicy urodzin)*, [w:] *Wszechświat*. Tygodnik popularny, poświęcony naukom przyrodniczym, t. XIX, nr 44, Warszawa 4 listopada 1900 r., s. 689–692. [<https://polona.pl/item/wszechswiat-tygodnik-popularny-poswiecony-naukom-przyrodniczym-t-19-nr-44-4.NDI2OTkzMjk/0/#info:metadata>]

¹¹Henryk Załęski, *Jakub Waga*, [w:] *Tygodnik Illustrowany*, t. IX, nr 224, Warszawa 13 kwietnia 1872 r., s. 189–190. [<https://bcul.lib.uni.lodz.pl/dlibra/publication/1560/edition/1216/content>].

znalezienia rośliny *Linnaea borealis*¹² poświęcony odnalezieniu w okolicach rodzinnego Grabowa stanowiska zimnoziółu północnego.

Jako botanik badał także roślinność polską podczas licznych, pieszych wędrówek po ziemi łomżyńskiej i kraju (guberni augustowskiej, lubelskiej, radomskiej i płockiej w Królestwie Polskim). Tak np. w 1828 roku brał udział w wyprawie pod patronatem Michała Schuberta w okolice Ciechanowa w celu poszukiwania nowych okazów roślin.

Podróże te przyczyniły się do zebrania szerokiego materiału dotyczącego roślinności i wydania przez niego pod koniec lat 40. XIX w. w Warszawie dzieła przyrodniczego pt. „*Flora Polska jawnokwiatowych rodzajów, czyli botaniczne opisy tak dzikich, jak i hodowanych pod otwartym niebem jawnokwiatowych Królestwa Polskiego roślin, uporządkowane według zasad sztucznego układu a poprzedzone ogólnym wyobrażeniem o znaczniejszych przyrodzonych pokrewieństwach roślinnego królestwa przez Jakuba Wagę, Mag. Fil., Prof. bot. w Gimnazjum Łomżyńskim*”. Pierwszy tom został wydany w 1847 r. i liczył XIII + 766 stron, natomiast drugi tom – w 1848 r. i składał się z 679 stron. Trzeci tom od 681 do 820 stron zawierał *Index Generum, speciorum et synonymorum, Spis rodzajów, gatunków i synonimów* zawartych w t. I i II. Do tego tomu został też dołączony *Ukaziciel polskich nazwisk na rodzaje królestwa roślinnego*, opracowany przez Antoniego Wagę, brata Jakuba.

Flora Polska zawiera opisy 1061 gatunków dziko rosnących krajowych roślin na obszarze Królestwa Polskiego, na terenach środkowej i północno-wschodniej części Królestwa Polskiego, jak też gatunki uprawiane w kraju. W pracy tej Jakub Waga zastosował układ Linneusza, z uwzględnieniem zmian wprowadzonych przez C.K. Sprengla¹³.

Będąc na emeryturze, Jakub Waga przez 10 lat mieszkał w Łomży i przygotowywał materiały do drugiego wydania *Flory Polskiej*. W tym czasie wydał drukiem przekłady dwóch francuskich dzieł przyrodniczych. Pierwsza z nich to przetłumaczona w 1869 r. na język polski książka C. Flammationa *Pluralite des mondes habites, czyli Wielość światów zamieszkiwanych*. Druga to przetłumaczone w 1871 r. jednotomowe opracowanie Ludwika Figuiera *Histoire des plantes – Historyja roślin*, które przerobił poprzez rozszerzenie tematyki części systematycznej oraz dodaniu obszernych wiadomości o florze polskiej¹⁴.

¹² *Pamiętnik Warszawski Umiejętności Czystych i Stosowanych*, 1829, T. 4, s. 293: [<https://crispa.uw.edu.pl/object/file/s/396444/display/Default>]

¹³ Henry Załęski, *Jakub Waga*, [w]: Tygodnik Ilustrowany, t. IX, nr 224, Warszawa 13 kwietnia 1872 r., s. 189-190. [<https://bcu1.lib.uni.lodz.pl/dlibra/publication/1560/edition/1216/content>] J. Mowszowicz, *Jakub Waga jako botanik*, [w]: *Rodzina Wagów w kulturze polskiej*, red. W. Grębecka, Warszawa 1974, s. 63-76.

¹⁴ J. Mowszowicz, *Jakub Waga jako botanik*, [w]: *Rodzina Wagów w kulturze polskiej*, red. W. Grębecka, Warszawa 1974, s. 63-76.

Upamiętnienie

Postać Jakuba Wagi została upamiętniona pomnikami oraz nazwami ulic w Polsce. W 1918 roku z inicjatywy prof. Wóycickiego w Ogrodzie Botanicznym Uniwersytetu Warszawskiego został ustawiony pomnik Jakuba Ignacego Wagi, który 3 maja został odsłonięty przez rektora Uniwersytetu. Autorem pomnika był Franciszek Roth¹⁵. Ponadto Jakub Waga współpatronuje również ulicy Braci Wagów w Warszawie.

W 1967 roku odsłonięto pomnik Jakuba Ignacego Wagi w Łomży, postawionego z inicjatywy Heleny Czernek, łomżyńskiej działaczki społecznej. Autorem pomnika był Ferdynand Jarocho. Jego imieniem nazwano również park, na którego terenie umieszczono pomnik. Jakub Waga jest, obok swojego brata Antoniego, również patronem Łomżyńskiego Towarzystwa Naukowego im. Wagów w Łomży.

Imię Jakuba Wagi nosi również Szkoła Podstawowa w Wagach (woj. podlaskie).

Publikacje Jakuba I. Wagi

1. *Uwagi tyczące się znalezienia rośliny „Linnea borealis”*, [w:] „Pamiętnik Warszawski umiejętności Czystych i Stosowanych”, 1829, t. 4, s. 293–297, 346. [<https://bcul.lib.uni.lodz.pl/dlibra/publication/86275/edition/77460/content>]
2. *Odpowiedź „Wtóremu Znalazcy Linnei”*, [w:] „Kurier Polski”, 1829, nr 109, s. 557–558.
3. *Flora polska jawnokwiatowych rodzajów, czyli botaniczne opisy tak dzikich, jak i hodowanych pod otwartem niebem jawnokwiatowych Królestwa Polskiego roślin, uporządkowane według zasad sztucznego układu a poprzedzone ogólnem wyobrażeniem o znaczniejszych przyrodzonych pokrewieństwach roślinnego królestwa przez...*, Warszawa 1847–1848, t. I, s. XIII+766, t. II, s. 679. [<https://www.dbc.wroc.pl/dlibra/publication/2490/edition/2530/content>]
4. Sprostowanie błędu botanicznego, popełnionego przez p. Ludwika Zejsznera w jego artykule pod napis.: *Podróż do źródeł Wisły weszycie „Biblioteki Warszawskiej” na marzec b.r. umieszczonym*, [w:] „Biblioteka Warszawska”, 1850, t. 2, s. 384–386. [<https://www.sbc.org.pl/dlibra/publication/96721/edition/91173/content>]
5. Odpowiedź na powyższą odpowiedź (w związku z odpowiedzią L. Zejsznera zamieszczoną pt. *Odpowiedź p. Jakóbowi Wadze ba artykuł umieszczony przeciw mnie...*, [w:] „Biblioteka Warszawska”, 1850, t. 4, s. 368–370. [<https://www.sbc.org.pl/dlibra/publication/96723/edition/91175/content>]
6. Flammarion Kamil, *Wielość światów zamieszkiwanych. Studium, w którym wykładają się warunki zamieszkalności ziem niebieskich roztrząsane ze stanowiska astronomii, fizjologii i filozofii naturalnej...*, tłum. j. Waga, t. 1–2, Warszawa 1868. [<https://polona.pl/item/wielosc-swiatow-zamieszkiwanych-studjum-w-ktorem-wykladaja-sie-warunki-zamieszkalnosc,OTI5MDYwMzk/8/#info:metadata>]
7. Figuier Ludwik, *Historyja roślin*. Dzieło ozdobione 415 wizerunkami z natury wykonanemi z francuskiego przełożył, objaśnił i licznymi dodatkami powiększył

¹⁵ „Kurier Warszawski”, R. 98, 1918, nr 121 z 3 maja 1918 r., s. 3-4 [<https://crispa.uw.edu.pl/object/files/15166/display/Default>] oraz „Kurier Warszawski”, R. 98, 1918, nr 122 z 4 maja 1918 r., s. 1 [<https://crispa.uw.edu.pl/object/files/16679/display/Default>]

Autor *Flory Polskiej*, t. 1, s. XXIII+322, t. 2, s. 742, t. 3, s. 258, Warszawa 1871–1872. [t. 1 <https://polona.pl/item/historyja-roslin-t-1-obejmujacy-organografija-fizyologija-i-klassyfikacyja-roslin,NjY2NDU2NDE/6/#info:metadata>; t. 2 <https://polona.pl/item/historyja-roslin-t-2-obejmujacy-rodziny-jawnoplciowe-wylozone-przez-tl,MTIwNTIwMjc/8/#info:metadata>; t. 3 <https://polona.pl/item/historyja-roslin-t-3-obejmujacy-rosliny-skrytoplciowe-wiadomosc-o-drzewach,NjY0ODczOTc/6/#info:metadata>]

Bibliografia

1. Borzym Julian, *Pamiętnik podlaskiego szlachcica*, Łomża 2018, s. 73.
2. Hryniewicki Bolesław, *Jakub Waga (1800–1872) w 150 rocznicę urodzin*, „Acta Societas Botanicorum Poloniae”, t. XX, Suppl., 1951, s. 33–45.
3. Mowszowicz Jakub, *Jakub Waga jako botanik*, [w]: Rodzina Wagów w kulturze polskiej, red. W. Grębecka, Warszawa 1974, s. 63–76.
4. *Rodzina Wagów w kulturze polskiej*, pod red. Wandy Grębeckiej, Warszawa 1974.
5. Strumpf Edward, *Jakób Waga (Z powodu setnej rocznicy urodzin)*, [w:] *Wszechświat*. Tygodnik popularny, poświęcony naukom przyrodniczym, t. XIX, nr 44, Warszawa 4 listopada 1900 r., s. 689–692. [<https://polona.pl/item/wszechswiat-tygodnik-popularny-poswiecony-naukom-przyrodniczym-t-19-nr-44-4,NDI2OTkzMjk/0/#info:metadata>]
6. Wiśniewski Jerzy, *Ród Wagów* [w]: Rodzina Wagów w kulturze polskiej, red. W. Grębecka, Warszawa 1974, s. 7–15.
7. Załęski Henryk, *Jakub Waga*, [w]: *Tygodnik Ilustrowany*, t. IX, nr 224, Warszawa 13 kwietnia 1872 r., s. 189–190.
[<https://bcul.lib.uni.lodz.pl/dlibra/publication/1560/edition/1216/content>]

Źródła

1. AGAD, z. 532 Szef Administracji przy General-Gubernatorstwie Warszawskim, sygn. 071.
2. Anex małżeński parafia Łomża z 1833 roku do aktu nr 36 – AUGrabowo 1800, Archiwum Diecezjalne w Łomży (dalej: ADŁ), z. IV/A Aneksa małżeńskie, parafia Łomża, sygn. 17.
3. AMŁomża 36/1833, *Księga Małżeństwa poczynająca się z dniem pierwszym Stycznia 1826 Parafii Łomżyńskiej [do 1835 roku]*, Archiwum Państwowe w Białymstoku Oddział w Łomży (dalej: APŁ), z. 514, sygn. 67.
4. AUŁomża 189/1834, *Księga aktów urodzonych od roku 1834 do 1838 roku Łomża*, ADŁ, z. IV, sygn. 1780.

5. AUŁomża 222/1836, *Księga aktów urodzonych od roku 1834 do 1838 roku Łomża*, ADŁ, z. IV, sygn. 1780.
6. AZŁomża 4/1837, *Volumen III Akt Zejścia od roku 1836 [do 1842 roku, parafia Łomża]*, ADŁ, z. IV, sygn. 1805.
7. AZŁomża 42/1872, *Unikat zmarłych parafii Rz.-Kat. Łomżyńskiej 1871-1876*, Archiwum łomżyńskiej parafii katedralnej.
8. „*Kurjer Warszawski*”, R. 98, 1918, nr 121 z 3 maja 1918 r., s. 3-4.
[<https://crispa.uw.edu.pl/object/files/15166/display/Default>].
9. „*Kurjer Warszawski*”, R. 98, 1918, nr 122 z 4 maja 1918 r., s. 1.
[<https://crispa.uw.edu.pl/object/files/16679/display/Default>].
10. *Pamiętnik Warszawski Umiejętności Czystych i Stosowanych*, 1829, T. 4, s. 293:
[<https://crispa.uw.edu.pl/object/file/s/396444/display/Default>]
11. Rkps 8351 z lat 1703-1794 znajdujący się w Tekach Pawińskiego, przechowywanych w Bibliotece Polskiej Akademii Umiejętności i Polskiej Akademii Nauk w Krakowie.
Sejmik z dn. 4 września 1788 r.
[<http://wirtualnie.lomza.pl/wirtualnie/2021/02/21/akta-sejmikowe-lomzynskie-i-wiskie/>]

Oprac. Monika Smakowska, Anna Zarzecka, Kamil M. Leszczyński

